

Atf (cite): Çukacı, Sümeyra (2024). “Dilde Zaman, Görünüş ve Kip/Kiplik” Adlı Eser Üzerine, *Kocatepe Beşeri Bilimler Dergisi*, 1, 104-107.
Doi: [10.61694/kbbd.1463969](https://doi.org/10.61694/kbbd.1463969).

Makale Türü: Kitap İncelemesi | Paper Type: Book Review

“Dilde Zaman, Görünüş ve Kip/Kiplik” Adlı Eser Üzerine

About of the “Time, Aspect and Modality in Language” Named Book

Sümeyra ÇUKACI¹

Mehmet Volkan DEMİREL (2021), *Dilde Zaman, Görünüş ve Kip/Kiplik*, Ankara: Pegem Akademi, 160 s. ISBN: 9786257676687

¹ Yüksek Lisans, Afyon Kocatepe Üniversitesi, sumeyra.cukaci@outlook.com, 0009-0000-0084-8093
Makale Geliş Tarihi (Recieved): 03.04.2024 Makale Kabul Tarihi (Accepted): 27.05.2024

Türk dili üzerine yapılan geleneksel çalışmalarda fiiller; zamanlarına göre, yapılarına göre, çatılarına göre, içeriklerine göre, durumlarına göre, kullanışlarına göre, fail (özne) ile ilgilerine göre, nesne ile ilgilerine göre gibi açılardan ele alınmışlardır. Fiil sınıflandırmalarını genel olarak öbeklendirmek gerekirse biçim bilimsel, söz dizimsel ve anlamsal özelliklerine göre yapılan sınıflandırmalardan bahsedilebilir (bk. Ergin, 2009; Korkmaz, 2009; Banguoğlu, 2015). Kimi sınıflandırmalar da bu özelliklerin birbirini etkilediği varsayımına dayandırılarak yapılmıştır. Örneğin fiilin anlamının, sözdizimini de etkilediği kabul edilmiş ve buna dayandırılarak bir sınıflandırma yapıldığı da olmuştur (Aslan, 2019: 41-42).

Dil bilimsel ulamlardan olan kip/kiplik, zaman ve görünüş konuları kaynaklarda bugüne kadar çok kez karşımıza çıkmıştır. Bu konular, dil bilgisi üzerine yapılan araştırmalarda da sıklıkla üzerinde durulan temel konulardır. Kip ve kiplik kavramları, dil bilimsel açıdan birbirleriyle karışan ve zaman zaman belirsizlik taşıyan bir durum sergilemektedir. Bu kavramların tanımlanması, genellikle kip veya şekil terimlerinin kullanılmasıyla yapılmakla birlikte, bu tanımlar arasında tutarsızlıklar bulunmaktadır. Kip, eylemin belirttiği bir oluş karşısında konuşanın tutumunu, bir başka deyişle salt bildirmeyle mi yetindiğini, yoksa bir yorumda mı bulunduğunu, istek, dilek, koşul, gereklilik, buyrum mu anlattığını gösteren eylem biçimlerinin özelliğidir; kiplik ise konuşucu ile dinleyici arasındaki bildirişimin türüne göre tümencenin içerdiği yapının özelliğidir (Vardar, 2002: 135).

Kiplik, dildeki ifadelerin belirsizlik ve öznellik içerebileceğine odaklanır, konuşanın veya dinleyenin duygu durumunu, fiilin olasılığını veya gerekliliğini hatta eylemin kesinliğini veya belirsizliğini gösterir (Demirel, 2023: 51-52). Bu özellikler, iletişimdeki nüansları belirlemede ve dilin iletişim amacını desteklemektedir. Bu açıdan, ekler üzerinden zaman, görünüş ve kiplik özelliklerini incelemek, dil bilimsel açıdan temel bir anlayış sağlar. Dolayısıyla, kip ve kiplik arasındaki ilişki, dil bilimsel kuralların yanı sıra dilin kullanımındaki kişisel tercihleri ve ifade biçimlerini de içeren karmaşık bir yapıya işaret etmektedir. Kip ve kiplik kavramlarının bir arada ele alınması, dil bilim açısından önemlidir. Çünkü dilin sadece yapısı değil, aynı zamanda kullanımı ve iletişim amacıyla da incelenmesi gereken unsurları içermektedir. Dilin nasıl işlediğini, nasıl ifade edildiğini ve nasıl anlaşıldığını anlamak için bu özelliklerin titizlikle incelenmesi önemlidir. Bu sayede dilin yapısı ve iletişimdeki derinlikler daha iyi anlaşılabilir.

Fiil tasniflerinde temel alınan ölçütlerden biri, fiillerin taşıdıkları anlamlardır. Dil bilgisi çalışmalarında ağırlıklı olarak biçim bilimi ve söz dizimi sınıflandırmalarına yer verilirken anlam bilimsel sınıflandırmaların genellikle bu çalışmalarda ya yer almadığı ya da ayrıntılandırılmadığı görülür. Son yıllarda fiillerin anlam özelliklerini de dikkate alan çalışmaların sayısında bir artış gözlenmektedir. Fiillerin anlam özelliklerine göre yapılan sınıflandırmalarda fiiller, temel anlamları dikkate alınarak öbeklendirilmektedir (Doğru, 2020: 3-4). Kiplik, konuşucunun önermedeki eylem ya da durum karşısındaki öznel yaklaşımını ifade eden anlamsal bir fenomendir (Kamacı Gencer, 2022: 151).

Dr. Mehmet Volkan Demirel tarafından yazılan *Dilde Zaman, Görünüş ve Kip/Kiplik* adlı eser 2021 yılında Pegem Akademi tarafından yayımlanmıştır. 148 sayfadan oluşan bu eser dört bölümde incelenmiştir. Yazar, eserinde bazı kaynaklarda tanımlanması karışıklığa sebep olan dil bilimsel kavramları ele almıştır. Söz konusu kavramlar incelenirken bu ulamlar dil bilimsel bir bakış açısıyla değerlendirmiştir.

Birinci bölüm *Zaman*, ikinci bölüm *Görünüş*, üçüncü bölüm *Kiplik* ve son olarak dördüncü bölüm ise *Türkçe Dilbilgisi Öğretiminde Kiplik* konusudur. Demirel, birinci bölümü *Zaman* ana başlığı altında değerlendirmiştir. Zaman, sürekli bir akış halindedir ve aslında bölünmemiştir. Ancak insanlar bu kavramı, geçmiş, şimdi ve gelecek olmak üzere üç temel dilime ayırmıştır ve böylece şimdiyi geçmişten ayırarak geleceği de planlayabilmişlerdir. Zaman kavramı, süregiden gerçek zaman ve insanın dilimlediği dil bilgisel zaman olarak ikiye ayrılmaktadır. İnsanın dilimlediği zaman bu üç zamanı içinde barındırmaktadır. Dünya ile ilgili bu deneyim ise dile yansımaktadır (Akerson, 2016: 235-236).

Bu bölümde *Dilde Zaman, Standart Dil Bilgisel Zaman Teorisi, Dil Bilgisel Zaman İçin Parametre Teorisi, Konu Zamanı ve Türkçede Zaman* konularını ele alan Demirel, *Türkçede Zaman* konusu içinde geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman ve geniş zaman konularına da kısaca değinmiştir.

Kitabın ikinci bölümü olan *Görünüş* ana başlığı altında Demirel, dilin yapı taşları olan ekler üzerinden zamanın, görünüşün ve kılınışın özelliklerini titizlikle incelemektedir. Bu inceleme, dilin işleyişini anlamak için kritik bir adımdır. Çünkü ekler, bir fiilin ne zaman gerçekleştiğini, nasıl bir izlenim bıraktığını veya hangi kip özelliğini taşıdığını belirtmek açısından temel bir rol oynar. Zaman, dilin dinamik yapısını yansıtmasının yanı sıra ekler aracılığı ile fiillerin geçmiş, şimdi ve gelecek zamanlardaki durumlarını göstermektedir. Görünüş ise, eylemin gerçekleşme biçimini, süreklilik veya anlık olarak nasıl algılandığını ifade eder (Kamacı Gencer, 2022: 149). Bu özellikler, dilin zenginliğini ve iletişim detaylarını oluşturan önemli unsurlardır. Bölümün alt başlıkları olan *Görünüş ve Dil Bilgisel Zaman, Görünüş ve Görünüşsel Ayrımlar, Dil Bilgisel Görünüş (Bitmişlik-Bitmemişlik), Sözlüksel Görünüş, Kılınış, Türkçede Görünüş ve Tartışmaları* konularını araştırmacıların dikkatine sunmuştur.

Demirel, üçüncü bölüm olan kiplik konusunu altı alt başlık altında incelemiştir. Bu bölümdeki konu başlıkları; *Kiplik Çalışmalarının Temeli, Kiplik Tanımı ve Kip/Kiplik İlişkisi, Kiplik İşaretleyicileri, Kiplik Kategorileri ve Sınıflamaları, Farklı Kiplik Sınıflandırma Önerileri ve Kiplik Alanyazını* olarak değerlendirmiştir. *Kiplik İşaretleyicileri* başlığının altında biçim bilgisi öğeleri, morfo-sentatik öğeler, kiplik yardımcı fiiller, sözlük öğeleri, söz dizimi öğeleri, tonlama ve bağlam konuları bulunmaktadır.

Kiplik Kategorileri ve Sınıflamaları başlığı altında gerçeklik ve gerçeklik dışı, önerme ve eylem kiplikleri, bilgi kipliği, kanıt kipliği, yükümlülük kipliği, devinim kipliği konularını ele almıştır.

Farklı Kiplik Sınıflandırmaları Önerileri başlığı altında eyleyici odaklı ve konuşur odaklı temelli kiplik sınıflaması, iç katılımcılı ve dış katılımcılı kiplik temelli sınıflandırma, üç parametre temelli kiplik sınıflaması, cümle kipliği, üç alan temelli kipliğin sınıflanması, iki boyut temelli kiplik sınıflaması, işlevsel-anlamsal kiplik sınıflaması konularından bahsetmiştir. *Kiplik Alanyazını* başlığı altında Türkçe dışındaki dillere yönelik kiplik çalışmaları ve Türkçeye yönelik kiplik çalışmaları konuları bulunmaktadır.

Dördüncü ve son bölüm olan *Türkçe Dil Bilgisi Öğretiminde Kiplik* dört ana başlık olarak *Türkiye Türkçesinde Bilgi Kipliği, Türkiye Türkçesinde Kanıt Kipliği, Türkiye Türkçesinde Yükümlülük Kipliği, Türkiye Türkçesinde Devinim Kipliği* şeklinde ayrılmıştır. Sonuç, kaynakça ve ek bölümleriyle kitap son bulmaktadır.

Sonuç bölümünde Demirel, zaman, görünüş, kip/kiplik ve Türkçe dil bilgisinde kipliğin öğretiminde geliştirilebilecek içerik ve materyallerle ilgili değerlendirmelerde bulunmuştur. Dil

üzerine yapılan çalışmalarda evrensel olarak bu ulamların varlığı üzerinde durulsa da bu akademik bulguların dil bilgisi öğretimine yansıtılmadığının bir gerçek olduğunu vurgulamıştır.

Demirel, yapmış olduğu bu çalışmada, alan yazınında anlamları ve işlevleri sıklıkla karıştırılan kip, kiplik, zaman, kılınış, görünüş gibi konuları incelemiştir. Konuları detayları ile anlatması, aradaki işlevsel farkları açıklaması bu ulamların öğrenilmesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca yazarın dilinin anlaşılır olması kitaptan yararlanacak araştırmacıların işini kolaylaştıracaktır. Bu çalışma, dil bilimdeki bu önemli konuların anlaşılmasına yönelik bir kılavuz niteliğindedir ve akademik alanda bu konularla ilgili araştırma yapmak isteyenler için önemli bir kaynak olacaktır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu makale için etik kurul izni alınmasına gerek yoktur. Araştırma ve yayın etiğine uygun hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Makale tek yazarlıdır.

Destek Beyanı

Araştırma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Çıkar Beyanı

Makale tek yazarlıdır. Herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Kaynaklar

- Aslan, E. (2019). Eylemler. E. Boz(ed.), *Türkiye Türkçesi III Sözcük Türleri* içinde (ss. 41-71), Ankara: Gazi Kitabevi
- Banguoğlu, T. (2015). *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Demirel, M. V. (2023). *Dilde Zaman, Görünüş ve Kip/Kiplik*. Ankara: Pegem Akademi.
- Doğru, F. (2020). Kılınış. E. Boz(ed.), *Türkçede Dilbilimsel Ulamlar* içinde (ss. 3-35), Ankara: Gazi Kitabevi.
- Ergin, M. (2009). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Erkman Akerson, F. (2016). *Türkçe Örneklerle Dile Genel Bir Bakış*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Kamacı Gencer, D. (2022). Yükleme Görevli Biçimbirimler. D. Kamacı Gencer içinde, *Türkiye Türkçesi 2 Biçimbilgisi* (s. 149). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yayınları.